INDOEVROPSKÁ JAZYKOVĚDA II.4

26.4.2019

FINÁLE!

- PIE sloveso
- PIE partikule
- PIE syntax

IDE. SLOVESNÝ SYSTÉM

- maximum vs. minimum kategorií
- 19.stol. řecko-indo-íránská komparace
  - 4 mody (ind. impv. konj. opt.)
  - 4 původní „časy“ prézens, aorist, imperfektum, perfektum (+ plusquamperfektum, futurum atd.)
  - sg. du. pl.
  - aktivum mediopasivum (pasivum), deponentní slovesa
  - participia
  - infinitiv(y)
- chetitština: 2 mody, 2 čísla, 2 časy, 1 participium

ŘECKO-IÍR MODEL

- maximální verze systému umožňuje do modelu lépe inkorporovat, nebo k němu vztahovat odvozené nebo blízké kategorie (funkční i formální) ostatních jazyků
- oba systémy, zejména ale védský a avestský, zachovávají mnohé pozoruhodné archaismy
- chetitský systém obtížně slučitelný, tocharský jen o málo lépe
- latinský (italický) a staroirský (keltský) se jevily jako inovované a tedy z hlediska rekonstrukce méně podstatné – **jsou ale bližší stavu chetitštiny a tocharštiny!**

Active.

Present.

	SINGULAR.	DUAL.	PLURAL.
1.	kṛ-ṇó-mi	[kṛṇ-vás]	kṛṇ-másikṛṇ-más
2.	kṛ-ṇó-ṣi	kṛṇu-thás	kṛṇu-thá
3.	kṛ-ṇó-ti	kṛṇu-tás	kṛṇv-ánti

Imperfect.

1.	á-kṛṇav-am	[á-kṛṇ-va]	[á-kṛṇ-ma
2.	á-kṛṇo-s	á-kṛṇu-tam	á-kṛṇu-ta
3.	á-kṛṇo-t	á-kṛṇu-tām	á-kṛṇv-ar

Imperative.

2.	kṛṇu-hí kṛṇú kṛṇu-tā́t	kṛṇu-tám	kṛṇu-tá kṛṇó-ta kṛṇó-tana
3.	[kṛṇó-tu]	kṛṇu-tā́m	kṛṇv-ántu

Subjunctive.

1.	kṛṇáv-ā kṛṇáv-āni	kṛṇáv-ā-va	kṛṇáv-ā-r
2.	kṛṇáv-a-s	[kṛṇáv-a-thas]	kṛṇáv-a-t
3.	kṛṇáv-a-t	[kṛṇáv-a-tas]	kṛṇáv-a-r

Optative.

1.	kṛṇu-yā́m	[kṛṇu-yā́-va]	kṛṇu-yā́-r
2.	[kṛṇu-yā́-s]	[kṛṇu-yā́-tam]	[kṛṇu-yā́-t
3.	kṛṇu-yā́-t	[kṛṇu-yā́-tām]	[kṛṇu-yúr

Participle.

kṛṇv-ánt, f. kṛṇv-at-ī

Middle.

Present.

	SINGULAR.	DUAL.	PLURAL.
	kṛṇv-é	[kṛṇ-váhe]	kṛṇ-máhe
	kṛṇu-ṣé	kṛṇv-āthe	[kṛṇu-dhvé]
	kṛṇu-té kṛṇv-é	[kṛṇv-āte]	kṛṇv-áte

Imperfect.

	[á-kṛṇv-i]	[á-kṛṇ-vahi]	[á-kṛṇ-mahi]
	á-kṛṇu-thās	[á-kṛṇv-āthām]	á-kṛṇu-dhvam
	á-kṛṇu-ta	[á-kṛṇv-ātām]	á-kṛṇv-ata

Imperative.

	kṛṇu-ṣvá	kṛṇv-āthām	kṛṇu-dhvám
	kṛṇu-tā́m	[kṛṇv-ātām]	kṛṇv-átām

Subjunctive.

	kṛṇáv-ai	kṛṇáv-ā-vahai	kṛṇáv-ā-mahai
	kṛṇáv-a-se	kṛṇáv-aithe	[kṛṇáv-a-dhve]
	kṛṇáv-a-te	kṛṇáv-aite	kṛṇáv-a-nta

Optative.

	[kṛṇv-īyá]	[kṛṇv-ī-váhi]	[kṛṇv-ī-máhi]
	[kṛṇv-ī-thās]	[kṛṇv-ī-yā́thām]	[kṛṇv-ī-dhvám]
	kṛṇv-ī-tá	[kṛṇv-ī-yā́tām]	[kṛṇv-ī-rán]

Participle.

kṛṇv-āná, f. ā́

Active.

1.	ca-kár-a	[ca-kṛ-vá]	ca-kṛ-má
2.	ca-kár-tha	ca-kr-áthur	ca-kr-á
3.	ca-kā́r-a	ca-kr-átur	ca-kr-úr

Middle.

1.	ca-kr-é	[ca-kṛ-váhe]	ca-kṛ-máhe
2.	cá-kṛ-ṣe	ca-kr-āthe	ca-kṛ-dhvé
3.	ca-kr-é	ca-kr-āte	ca-kr-i-ré

Act. sing. 1. á-kar-am. 2. á-kar. 3. á-kar. Du. 2. á-kar-tam. 3. á-kar-tām. Pl. 1. á-kar-ma. 2. á-kar-ta. 3. á-kr-an.

Mid. sing. 1. á-kr-i. 2. á-kṛ-thās. 3. á-kṛ-ta. Du. 1. á-kṛ-vahi. 3. á-kṛ-tām. Pl. 1. á-kṛ-mahi. 2. á-kṛ-dhvam. 3. á-kr-ata.

Act. s. 1. kar-iṣyā́mi. 2. kar-iṣyási. 3. kar-iṣyáti. Du. 2. kar-iṣyáthas. 3. kar-iṣyátas. Pl. 1. kar-iṣyā́nas, -masi. 2. kar-iṣyátha. 3. kar-iṣyánti.

Mid. s. 1. kar-iṣyé. 2. kar-iṣyáse. 3. kar-iṣyáte.

1. Only one subjunctive, the 2. s. act. kar-iṣyás, has been met with in V., and one other, 1. du. mid., not-syāvahai (nud *push*) in B.

e. g. á-kār-i beside á-kr-i (1. s. mid.).

sphinx.metameat.net/sphinx.php?paradigm=-x-r!zt_0_9
Vyhledat

PRESENT INDICATIVE	PRESENT SUBJUNCTIVE	PRESENT OPTATIVE	PRESENT INFINITIVE	PRESENT PARTICIPLES	PRESENT IMPERATIVE
λείπω	λείπω	λείποιμι	λείπειν	λείπων	λεῖπε
λείπεις	λείπῃς	λείποις		λείπουσα	λείπετε
λείπει	λείπῃ	λείποι		λείπον	
λείπομεν	λείπωμεν	λείποιμεν			
λείπετε	λείπητε	λείποιτε			
λείπουσι	λείπωσι	λείποιεν			

AORIST INDICATIVE	AORIST SUBJUNCTIVE	AORIST OPTATIVE	AORIST INFINITIVE	AORIST PARTICIPLES	AORIST IMPERATIVE
ἔλιπον	λίπω	λίποιμι	λιπεῖν	λιπών	λίπε
ἔλιπες	λίπῃς	λίποις		λιποῦσα	λίπετε
ἔλιπε	λίπῃ	λίποι		λιπόν	
ἐλίπομεν	λίπωμεν	λίποιμεν			
ἐλίπετε	λίπητε	λίποιτε			
ἔλιπον	λίπωσι	λίποιεν			

FUTURE INDICATIVE		FUTURE OPTATIVE	FUTURE INFINITIVE	FUTURE PARTICIPLES	IMPERFECT INDICATIVE
λείψω		λείψοιμι	λείψειν	λείψων	ἔλειπον
λείψεις		λείψοις		λείψουσα	ἔλειπες
λείψει		λείψοι		λείψον	ἔλειπε
λείψομεν		λείψοιμεν			ἐλείπομεν
λείψετε		λείψοιτε			ἐλείπετε
λείψουσι		λείψοιεν			ἔλειπον

PERFECT INDICATIVE	PERFECT SUBJUNCTIVE	PERFECT OPTATIVE	PERFECT INFINITIVE	PERFECT PARTICIPLES	PLUPERFECT INDICATIVE
λέλοιπα	λελοίπω	λελοίποιμι	λελοιπέναι	λελοιπώς	ἐλελοίπη

λελοίπαμεν λελοίπατε λελοίπασι	λελοίπωμεν λελοίπητε λελοίπωσι	λελοίποιμεν λελοίποιτε λελοίποιεν			ἐλελοίπεμεν ἐλελοίπετε ἐλελοίπεσαν

MIDDLE VOICE

PRESENT INDICATIVE	PRESENT SUBJUNCTIVE	PRESENT OPTATIVE	PRESENT INFINITIVE	PRESENT PARTICIPLES	PRESENT IMPERATIVE
λείπομαι λείπει λείπεται λειπόμεθα λείπεσθε λείπονται	λείπωμαι λείπῃ λείπηται λειπώμεθα λείπησθε λείπωνται	λειποίμην λείποιο λείποιτο λειποίμεθα λείποισθε λείποιντο	λείπεσθαι	λειπόμενος λειπομένη λειπόμενον	λείπου λείπεσθε
AORIST INDICATIVE	**AORIST SUBJUNCTIVE**	**AORIST OPTATIVE**	**AORIST INFINITIVE**	**AORIST PARTICIPLES**	**AORIST IMPERATIVE**
ἐλιπόμην ἐλίπου ἐλίπετο ἐλιπόμεθα ἐλίπεσθε ἐλίποντο	λίπωμαι λίπῃ λίπηται λιπώμεθα λίπησθε λίπωνται	λιποίμην λίποιο λίποιτο λιποίμεθα λίποισθε λίποιντο	λιπέσθαι	λιπόμενος λιπομένη λιπόμενον	λιποῦ λίπεσθε
FUTURE INDICATIVE		**FUTURE OPTATIVE**	**FUTURE INFINITIVE**	**FUTURE PARTICIPLES**	**IMPERFECT INDICATIVE**
λείψομαι λείψει λείψεται λειψόμεθα λείψεσθε λείψονται		λειψοίμην λείψοιο λείψοιτο λειψοίμεθα λείψοισθε λείψοιντο	λείψεσθαι	λειψόμενος λειψομένη λειψόμενον	ἐλειπόμην ἐλείπου ἐλείπετο ἐλειπόμεθα ἐλείπεσθε ἐλείποντο
PERFECT INDICATIVE			**PERFECT INFINITIVE**	**PERFECT PARTICIPLES**	**PLUPERFECT INDICATIVE**

λείπομαι λείπει λείπεται λειπόμεθα λείπεσθε λείπονται	λείπωμαι λείπῃ λείπηται λειπώμεθα λείπησθε λείπωνται	λειποίμην λείποιο λείποιτο λειποίμεθα λείποισθε λείποιντο	λείπεσθαι	λειπόμενος λειπομένη λειπόμενον	λείπου λείπεσθε
AORIST INDICATIVE ἐλείφθην ἐλείφθης ἐλείφθη ἐλείφθημεν ἐλείφθητε ἐλείφθησαν	**AORIST SUBJUNCTIVE** λειφθῶ λειφθῇς λειφθῇ λειφθῶμεν λειφθῆτε λειφθῶσι	**AORIST OPTATIVE** λειφθείην λειφθείης λειφθείη λειφθεῖμεν λειφθεῖτε λειφθεῖεν	**AORIST INFINITIVE** λειφθῆναι	**AORIST PARTICIPLES** λειφθείς λειφθεῖσα λειφθέν	**AORIST IMPERATIVE** λείφθητι λείφθητε
FUTURE INDICATIVE λειφθήσομαι λειφθήσει λειφθήσεται λειφθησόμεθα λειφθήσεσθε λειφθήσονται		**FUTURE OPTATIVE** λειφθησοίμην λειφθήσοιο λειφθήσοιτο λειφθησοίμεθα λειφθήσοισθε λειφθήσοιντο	**FUTURE INFINITIVE** λειφθήσεσθαι	**FUTURE PARTICIPLES** λειφθησόμενος λειφθησομένη λειφθησόμενον	**IMPERFECT INDICATIVE** ἐλειπόμην ἐλείπου ἐλείπετο ἐλειπόμεθα ἐλείπεσθε ἐλείποντο
PERFECT INDICATIVE λέλειμμαι λέλειψαι λέλειπται λελείμεθα λέλειφθε			**PERFECT INFINITIVE** λελεῖφθαι	**PERFECT PARTICIPLES** λελειμμένος λελειμμένη λελειμμένον	**PLUPERFECT INDICATIVE** ἐλελείμμην ἐλέλειψο ἐλέλειπτο ἐλελείμεθα ἐλέλειφθε

EN 43%

			arḫari, *arḫaḫari*	*arḫati*, *arḫaḫat*		*kueni*, *kuenni*
1	*kuemi*	*kuennummeni*	*artati*, *artar*			
2	***kueši***, *kuenti*,† *kueti*†	*kuenatteni*	***arta***, *ārta*, ***artari***, *ārtar* *artāri*	*artati*, *artat*		*kuendu*, *kuindu*
3	***kuēnzi***, *kuenzi*	***kunanzi***, *kuennanzi*		*artat*		*kuenten*
			arwašta			*kunandu*
	Indicative			*arwaštat*		
1	*kuenun*, *kuenunun*	*kuewen*, *kuinnummen*				
2	*kuinnešta*,† *kuenta*[27]	*kuenten*	***aranda***, *arāⁿta*, *arānta*, ***[a]randari***, *arantāⁿri*, *arantāri*, *arāntari*	*arantat*, *arandati*		
3	***kuēnta***, *kuenta*, *kuinta*	*kuener*, *kuēⁿnner*[28]				

KATEGORIE

- označovaly se obvykle koncovkou a případně ještě manipulací kmene a příponami
- rekonstrukce původního stavu se zakládá na
  - distribuci a podobnostech mezi koncovkami v různých kategoriích
  - funkčních shodách sufixů (derivačních či gramatických)
  - lexikálním průniku: **táž derivace téhož kořene ve více jazycích** (zaručuje produktivitu kategorie už v PIE, ať už je jasné, jakou měla funkci či ne)
  - původní stav, tak jako u substantiva se jeví jednak jednodušší (např. postrádá gramatický čas) jednak ale má jiný poměr funkcí a distribuce různých kategorií

OSOBA A ČÍSLO

- singulár a plurál jako v češtině
- duál chybí v anatolské větvi, všude jinde je (spíš zanikl?)

ČAS VS. ASPEKT

- řecký a véd. systém má rozvinutý časový systém
  - prézens – nedokonavý děj v přítomnosti
  - imperfektum (stejný kmen jako prézens, nedokonavý děj v minulosti)
  - aorist (převážně dokonavý děj v minulosti => jeho konjunktiv často > dokonavé futurum)
  - perfektum (stavové – tělesné stavy, pocity atd; ryzí perfektum – pozdější řečtina, do jisté míry védština)
  - plusquamperfektum (předminulý čas)
  - futurum
  - **dvě sady koncovek na vše**
  - **nikdy není stejný kmen pro aorist a imperfektum/prézens!**

3 STÁDIA

NB: sledujte příznakovou kategorii formálně vs. funkčně

1. **h l es-m* „jsem/budu/byl jsem“ *deh3m „dám, dávám(?), dal jsem“

2. *prézens vs. non-prézens* (prézentní 123sg.3pl. **–i,* mps. **-r)*

**h l es-m* „(jsem)byl jsem“ **deh3m* „dám, dal jsem“

h l es-m-i* „jsem/budu“ ****dedoh3m-i* „dávám“

(**h l es-m* „(jsem)byl jsem“) ****dedoh3-m*** „dával jsem“

3. *prézent vs. préteritum vs. non-prézent/non-préteritum* (klas. ř. a sanskrt)

**h l es-m* „být ?“ **deh3m* „dát ?“

h l es-m-i* „jsem/budu“ ****dedoh3m-i* „dávám“

(**h l es-m* „(jsem)byl jsem“) ****dedoh3-m*** „dával jsem“

**eh l es-m* „byl jsem“ **edeh3m* „dal jsem“

DŮSLEDEK

- větší část sloves byla zřejmě spíš dokonavá, respektive by to bylo mimo prézens jejich primární čtení (srv. angl. fall, take atd.)
- větší část sloves tedy potřebovala pro prézens druhý kmen
- některé ho již měla (=> důsledkem je buď významové přiblížení, nebo stav, kdy různé části paradigmatu nevyjadřují úplně totéž)
- některá (většina) si ho dotvořila (využila nějaký sufix, který měl v sobě i složku nedokonavosti)
- některá se přidružila s jiným slovesem s opačnou aspektovou polaritou (=> supletivismus, jako č. *být jsem*)
- několik desítek prézentních kmenů vs. 3 kmeny aoristu

KONCOVKY

- tzv. primární (v prézentu a konjunktivu) a sekundární (jinde)
- tzv. atématické (připojené přímo ke kmeni) a tématické (připojené přes tzv. téma e/o – konkunktiv a tzv. tematická slovesa)
- aktivum × mediopasivum × perfektum

• „být“	„(při)nést“	„ubí(je)t, uštvat?“	„řezat, činit“
*h l es-**m**-i	*bher-*o*-**m**/*bher-**o-h2**	*gwhn-**h2é**-r	kwekwór-**h2e**
*h l es-**s**-i	*bher-e-**s**-i	*gwhn-**th2é**-r	kwekwór-**th2e**
*h l es-**t**-i	*bher-e-**t**-i	*gwhn-(**t**)**o**-r	kwekwór-**e**
*h l s-**més-**	*bher-*o*-**mos**	*gwhn-**mes-dhh2**	kwekwr-**mé**
*h l s-**té-**	*bher-e-**te**	*gwhn-**dhh2-we**	kwekwr-**é**
*h l s-**ént**-i	*bher-*o*-**nt-i**	*gwhn-**ro**-r	kwekwr-**ér**

AORIST A PERFEKTUM

- aorist: vesměs kořenný R(e)-K nebo *s*-aorist R(e:)-s-K
- v opozici k imperfektu nabývá hodnoty dokonavého préterita
  - ř. *deiknumi* „ukazuji“ *edeiknun* „ukázoval jsem“ × *edeiksa* ukázal jsem
  - stsl. *vedo vedeach* × *věs*
  - lat. *venio veniebam* × *ve:ni:*
- perfektum
  - stavová slovesa (nejlépe v hom. ř.), postupně ale tato forma včleněna do temporálního systému
  - v chetitštině chybí (a také např. ve slovanštině?)

PERFEKTUM

R(e)-R(ó)-h_2e	
R(e)-R(ó)-th_2e	
R(e)-R(ó)-e	
R(e)-R(ø)-*mé*	
R(e)-R(ø)-*é*?	
R(e)-R(ø)-*ér* / *-*rs*	

- podivné koncovky (nerozlišuje primární a sekundární), podobné mps.
- původně netvoří řadu paradigmatických forem (mody, mps. apod.)
- obvykle od aoristových kořenů
- vývojový klin:

στένω$_{\text{akt.}}$ κέχηνα$_{\text{pf.}}$ σκορδινῶμαι$_{\text{mps.}}$ πέρδομαι$_{\text{méd. tantum}}$

  - quasi-prézent
  - préterito-prézens
    - lat. *memini, odi*
    - angl. *shall, will,*
  - perfekta
    - klas. ř. perfekta *pepaideuka* „mám vychováno“
  - préterita
    - lat. *cucuri, tetigi*
    - angl. nepravidelná préterita (*swim swam* apod.)

VIDÍM ERGO VÍM

	1sg.	2sg.	3sg.	1pl.	2pl.	3pl.
véd.	*véda*	*véttha*	*véda*	*vidmá*	*vidá*	*vidúr*
av.	*vaēϑā*	*vōistā*	*vaēdā*			*vidar*
ř.	οἶδα	οἶσϑα	οἶδε	ἴδμεν	ἴστε	ἴδεν
gót.	*wait*	*waist*	*wait*	*witum*	*wituþ*	*witun*
něm.	*weiss*	*weisst*	*weiss*	*wissen*	*wisst*	*wissen*
stč.	*vědě*					

DERIVACE – MORFOLOGICKÉ ZVLÁŠTNOSTI

- od sloves, od jmen, od adjektiv
- bez prefixů
- reduplikace
  - zdvojení kořene (částečné)
    - bhara:mi vs. bibharti či ř. *este:n histe:mi* (**é-steh2-m* a **sti-steh2-mi)*
    - *blábolit chlácholit*
    - reduplikovaná prézenta, perfektum (a další)
- infix **–né-/*-n-*
  - vkládán do kořene (obvykle se strukturou CVRC)
  - *yunákti yuňjanti *jeug* *ju-**né**-g-ti *ju-**n**-g-énti
  - *vinco vici*

ATÉMATICKÉ DERIVACE

- postupně se v ide. jazycích vytrácejí (v č. jen *jsem*)
- vesměs dva kmeny (silný v sg. akt. a konjunktivu, jinde slabý)
- a) pouhý kořen
  - *__hlés__-mi *__hls__-més *__hlé:d__-mi *__hléd__-mes
- b) s reduplikací
  - *__dhe-dhohl__-mi *__dhe-dhhl__-més; *__kwe-kwór__-h2e *__kwe-kwr__-mé
- c) se sufixy (některými)
  - *__strh3__-neu-mi
  - *__ré:k__-s-t

TÉMATICKÉ DERIVACE

- bez střídání kmene
- produktivní, postupně převažují
- mnoho typů (z části snad odvozením od atematických)
- nejasný význam kategorie
- zároveň stejně tvořen i modus konjunktiv (proč?)

	atém. ind.	**atém. konj.**	=	**tém. ind.**	tém. konj.
3sg.	R(é)-*ti*	R(é)-*e*-*ti*		R(é)-*e*-*ti*	R(é)-*e*-*e*-*ti*
2pl.	R(ø)-*té*	R(é)-*e*-*te*		R(é)-*e*-*te*	R(é)-*e*-*e*-*te*

pr. akt.

	stč. rus.	gót. stangl.	stir. ktb. gal.	lat.	ř. dór.	véd. av.
sg.	*ber-u*	*bir-a* *-u, -e*	*bir-u* *-u(mi)*	*ag-ō*	ἄγω	*áj-ā-mi* *-ā*
	béř-e-š	*bir-i-s* *-ist*	*ber-i* *-e-s*	*ag-i-s*	ἄγεις	*áj-a-si*
	béř-e *-jot*	*bir-i-þ*	*ber-i* *-e-ti* *-e-t*	*ag-i-t*	ἄγει	*aj-a-ti*
du.	*béř-e-va*	*bir-ō-s*				*aj-ā-vaḥ*
	béř-e-ta	*bir-a-ts*			ἄγετον	*aj-a-tāḥ*
	béř-e-te				ἄγετον	*aj-a-taḥ*
pl.	*béř-e-m(e)*	*bir-a-m*	*ber-me* *-mu(s)*	*ag-i-mus*	ἄγομεν *-μες*	*áj-ā-masi*
	béř-e-te	*bir-i-þ*	*ber-the* *-tes*	*ag-i-tis*	ἄγετε	*áj-a-tha*
	ber-ú *-ut*	*bir-a-nd*	*ber-i-d* *-o-nti* *-o-nt*	*ag-u-nt*	ἄγουσι *-οντι*	*áj-a-nti*

(gót., stir. „nesu“; lat. ř. véd. „vedu, táhnu“)

impf. akt. (zde pro ř. bez augmentu)

	stsl. (tém. aorist)	ř. dór.	véd. injunkiv
sg.	*sěd-ъ*	ἄγον	*áj-a-m*
	sěd-e-ø	ἄγες	*áj-a-ḥ*
	sěd-e-ø	ἄγε	*áj-a-t*
du.	*sěd-ě-vě*		*aj-ā-va*
	sěd-e-ta	ἄγετον	*aj-a-taṃ*
	sěd-e-te	ἀγέτην	*aj-a-tāṃ*
pl.	*sěd-o-mъ*	ἄγομεν -μες	*áj-ā-ma*
	sěd-e-te	ἄγετε	*áj-a-ta*
	sěd-ę	ἄγον	*áj-a-n*

KMEN NA *-SKE-

	3sg.ind.pr.akt.	3sg.ind.pr.mps.	3pl.ind.pr.akt.	3sg. aor.	
	R(ø)-*sk̂-é-ti*	R(ø)-*sk̂-é-toi*	R(ø)-*sk̂-ó-nti*	R(é)- etc.	
chet.	*aku-šk-e-zi*		*aku-šk-a-nzi*	(*eku-zi*)	***h$_1$eg^{wh}**
véd.	*ya-cch-á-ti*	*ya-cch-á-te*	*ya-cch-á-nti*	1sg. *yám-aṃ*	**jem*
av.	*ja-s-a-^{i}tī*	nav. *°iia-s-a^{i}te* **jem*	nav. konj. *jas-ā°ṇ-ti*	konj. *jam-a-t̰*	***g^{w}em**
ř.	γιγνώ-σκ-ει	γιγνώ-σκε-ται	γιγνώ-σκ-ουσι	ἔγνω	***ĝneh$_3$**
lat.	*(g)nō-sc-ō*	*(g)nō-sc-or*	*(g)nō-sc-unt*	pf. *nōvī*	***ĝneh$_3$**

chet. „pít“; véd. av. „natáhout“; ř. „poznávat“; lat. „poznat“

J-KMENY

- vesměs denominativní
- č. *ručit, špinit*
- lat. *venio audio morior*
- ř. *-Cj- různý vývoj (*phulakjo: > phulatto:*)
- mezi nimi asi také patří-

KAUZATIVA A ITERATIVA

- patrně od substantivních základů (typ *tómos* apod.)
- morfologicky totožné (jak poznat jedno od druhého? obvykle nejsou vedle sebe, a někdy jsou a pozná se spíš podle kontextu – *točit pivo útočit* nb *útok* => *útočit tok točit* apod.
- obvykle v kořeni *–*o*- či *-*o*:- (v č. *a*) srv. *hodit házet* (**ždu*) angl. *fall fell lie lay*

MODY

- indikativ a imperativ mají vlastní koncovky (u impv. z části zřetelně odvozené od indikativu, NB – impv. funkčně v 2. osobě, jinde jiné funkce) – konjunktiv a optativ vlastní sufixy
- indikativ
- imperativ ve dvou polohách (bezprostřední a vzdálený)
- konjunktiv tématický (podřadnost ? syntax PIE?)
- optativ „ať, kéž“ *-*j(e)h l*
- ve slovanštině > imperativ

	1sg.	2sg.	3sg.	1pl.	2pl.	3pl.
gót.	*nim-au*	*nim-ai-s*	*nim-ai*	*nim-ai-mi*	*nim-ai-þ*	*nim-ai-na*
stprus.		*imm-ai-s*			*imm-ai-te*	
č. stsl.	*отъpad-ě-mь*	°*jm-i*	(°*jm-i*)	°*jm-ě-me*	°*jm-ě-te*	
ř. arkadské	νέμ-οι-μι -οια	νέμ-οι-ς	νέμ-οι	νέμ-οι-μεν	νέμ-οι-τε	νέμ-οι-εν
véd.	*nam-ey-am*	*nam-e-s*	*nam-e-t*	*nam-e-ma*	*nam-e-ta*	*nam-ey-ur*
lat.	*fer-a-m*	*fer-a-s*	*fer-a-t*	*fer-a-mus*	*fer-a-tis*	*fer-a-nt*
stir.	*ber-a*	*ber-ae*	*ber-ai-d*	*bermai*	*berthae*	*ber-ai-t*
(TB	*tāk-o-y-m*	*tāk-o-y-t*	*tāk-o-y*	*tāk-o-y-em*	*tāk-o-y-cer*	*tāk-o-y-eṃ*)

gót. stprus. „vzít“; ř. „rozdělit“; véd. „klanět se“; lat. stir. „nést“; TB „být“

	1sg.	2sg.	3sg.	1pl.	2pl.	3pl.
pie.	*h_1s-**jéh$_1$**-m	*h_1s-**jéh$_1$**-s	*h_1s-**jéh$_1$**-t	*h_1s-**ih$_1$**-mé	*h_1s-**ih$_1$**-té	*h_1s-**ih$_1$**-ént
véd.	s**yā́**m	s**yā́ḥ**	s**yā́**t	syā́ma	syā́ta	s**y**úr
av.	**x́iiə̄**m	**x́iiå**	**x́iiāṯ̃**	x́iiāmā	x́iiātā	-
lat.	s**iē**m	s**iē**s	s**iē**t	s**ī**mus	s**ī**tis	s**i**ēnt
ř.	ε**ἴη**ν	ε**ἴη**ς	ε**ἴη**	ε**ἴ**μεν	ε**ἴ**τε	ε**ἴ**εν
gót.	s**ij**au	s**ij**ais	s**ij**ai	s**ij**aima	s**ij**aiþ	s**ij**aina
TB	yam**i**m	TA yām**i**t	yām**i**	TA yām**i**mäs	yām**ī**cer	yām**y**eṃ

PARTICIPIA

pie.	chet.	toch.	kelt.	ital.	germ.	bsl.	arm.	ř.	iír.
*-*nt*-	oba rody	akt.	(akt.)	akt.	akt.	akt.	(akt.)	**akt.**	**akt.**
*-*wos*-		prét.	?	?	?	pf.		**pf.**	**pf.**
*-*mh$_1$nó*-		pas.		mps.		mps.		**mps.**	**mps.**
*-*tó*-			pas.	pf.	pas.	pas.	pas.	stav.	pas.
*-*nó*-					pas.	pas.			pas.
*-*ló*-		gerundivum				(pf.)	prét.		

PARTICIPIA

- v chetitštině jen jediné, na *-*nt*-, významem PASIVNÍ s tranzitivními slovesy
  - *appant*- „vzatý“ *aššaššant*- „sedící“
- jinde totéž PTC aktivní
  - lat. Gsg. –*nt-is* ř. Gsg. –*nt-os*, něm. –*ende* (angl. *friend*, *fiend*), č. nejlépe přechodníky
- mps. ptc. *-*mh l no*-
  - ř. *pheromenos* véd. *bhara:ma:na*-, jinde stopy: lat. *alumnus, femina*, slovans. –*m*- (*vědomý?*)
- perf. ptc. *-*wos*- (s reduplikací původně)
  - ř. *dedoiko:s* „vyděsivší se“, č. *děla-vš-i*, véd. *cakrvams* „učinivší“, *jaganvams* „přišedší“
- verbální adj. na *-*tó*-
  - č. –*t*(*ý*), lat. –*tus*, ř. –*tos*, véd. –tá

INFINITIV

- shoda nevelká
  - ř. *–sthai (idesthai* „vidět“), véd. *-dhyai* (*pibadhayi* „pít“), av. *–dyai* (*jaidiiai* „ubít“)
- supinum na *–tu-*
  - č. *dělat,* lat. *factum*, véd. *prabhartum*
- jinde samostatně různé derivace (často starší stav více typů, pak počet klesá)

PIE PARTIKULE

- slovní druh zahrnující funkčně adverbia, předložky, spojky a částice
  - adverbia deadjektivní – patrně pádové tvary adjektiv (nebo prostě holý kmen = NAsg. n.) – hlavní zdroj tedy chybí (později různé derivace nebo ustrnulé pády, vč. češtiny)
  - předložky – původně spíše záložky
  - spojky – otázky PIE větné syntaxi
  - částice (jako v č.)

- nb: interjekce jistě byly, problém je rekonstruovat

FORMÁLNĚ

- velmi jednoduché, často sestávající z jediného konsonantu, formálně tedy blízké jednak zájmenům, jednak derivačním morfémům
- nemají sice ryzí paradigma, ale mohou se dále řetězit (slovotvorba × univerbizace; fráze × slovo)
- některé jejich rozvíjející prvky formálně shodné s pádovými koncovkami
- často mají přízvučnou a nepřízvučnou variantu
- jako takové relativně stabilní, ale náchylné „sporadickým“ změnám

ADVERBIA

- vyskytuje se běžně cosi jako paradigma – prostor vytyčený osou orientace v čase/prostoru a osou zájmen (vyjma osobních)
- případný zdroj adverbiálních pádů?

	„ten“ *a-*	„jiný“ *aniia-*	„kde“ *k-*	„co“ *k-*	„jenž“ *ya-*
směr k -*aṯ*	*aṯ*	*aniiaṯ*	*kaṯ*	*kaṯ*	*yāṯ*
místo -*dā*	*adā*	*aniiadā*	*kudā*	*kadā*	*yadā*
čas -*ϑrā*	*aϑrā*		*kuϑrā*	*kaϑrā*	*yaϑrā*
způsob -*ϑā*	*aϑā*	*aniiaϑā*		*kaϑā*	*yaϑā*

	*-de	*-d^he	*-d^hi	*-er
*k^w- *ku-	véd. *káda*	č. ***kde*** ř. πόθεν „odkud“ véd. *kúha* av. *kudā* umb. *pufe*	ř. πόθι „kde“	angl. *where* lat. *cūr* „proč“
*$\hat{k}$-		č. ***zde***		angl. *here*
*h_2j-	stsl. *jde* véd. *yáda*	véd. *ihá* av. *idā*	lat. *ibī* „tam“	
*t-	véd. *táda*	č. ***tady***		angl. *there*
jiné	ř. X-δε „do X“ av. X-*dā*	ř. X-θεν „z X“ lat. *unde* „odkud“	ř. X-θι „na X“ lat. *ubī* „(tam) kde“	

PŘEDLOŽKY

***ap** „po, pryč“	lat. *ab*	ř. ἄψ „zpět“	chet. *āppan*	angl. *of off*	č. *po, pa* ř. ἀπό véd. *apá* *āppa*	av. *aparā* *after*
***eĝʰ** „z“	č. *z* ř. ἐκ	ἐξ lat. *ex* stir. *ess*			*exter-* *echtar* (č. *játra*)	ἐκτός, ἐχθός *acht*
***en** „v“	č. *v* ř. ἐν lat. *in* stir. *i* [N] TB *yn*	ř. εἰς		ř. ἐνί angl. *in* gal. *eni*	lat. *inter* véd. *antár* av. *antarə* stir. *eter*	ř. ἐντός *intus*

***ni** „dole“		č. *nízký* véd. *niṣ*				
	av. *nī*	*niš*				*ništara*
					angl.	*neather*
***per** „přes“	č. *pře*		*při*		*pro*	
	přes před				*pra*	
		chet. *paran*				
	lat. *per*				*pro*	
					prō	
		ř. πρός		περί	προ	πρότερος
				véd. *pári*	*pra*	
				av. *pa^{i}rī*	*frā*	
	angl. *for*					
				stir. *air*		

Mezi partikule řadíme i negátory **né* či **ně́*, včetně třetí ablautové formy, kompozitního **n-*, a **méh*$_1$ (**mḗ*): č. *ne*, lat. *nē* a *nōn*, stangl. *ne*, *ná*, stir. *ní*, chet. *natta*, ale ř. μή, alb. *mos*, TB *mā*, arm. *mi*. V iír. jazycích se zachovávají obě, véd. *mā́* i *na*, a ukazují, že prvé sloužilo v zákazech, druhé v ostatních kontextech. Dále sem patří adverbia typu **nŭ̄*(*n*) „nyní“, pro něž se předpokládá spojení s kořenem **néw-o-* „nový“ (angl. *now*, lat. *nunc*, ř. νῦν atd., véd. *nŭ̄*, *nūnáṃ*), **ge* „totiž“ (ř. γε, č. *že*), **é* „tehdy“ (augment[§77]) a **-i* „hic et nunc“.

ALFA PRIVATIVUM

a. Alfa privativum. Řecká předpona ἀ(ν)-, od níž se termín odvíjí, odpovídá slabému stupni pie. negátoru **ne*, totiž **n*-. *Privativum* pak odkazuje k jedné ze dvou funkcí kompozit s touto předponou, totiž odloučení, čili významový ekvivalent českého *bez-*, jako v ř. ἀνώνυμος „bezejmenný", bahuvríhi – tudíž *o*-kmenové – se substantivním základem. V druhé základní roli, s adjektivními základy, předpona vyjadřuje prostou negaci, jako v merismu **ἄ**μβροτοι βροτοί τε „nesmrtelní a smrtelní", s odezvou ve véd. ***a***m̥ŕtaṃ mártiyaṃca „nesmrtelného a smrtelného".

*b. Pozitivní předpona *$h_1$su-*. Od pie. *$h_1$ésu- „dobrý“ (NB: od *u*-kmenového adjektiva bychom očekávali kompozitní tvar †$h_1$si-, tedy spíše jde o tvar substantiva *$h_1$ósu „dobro“) pochází předpona, či spíše první člen kompozit, vyznačující obecně pozitivní kvality. Hojně je rozvinuto její používání v řečtině v podobě εὖ-, např. εὐμενής „dobromyslný“, v iír. jazycích (véd. *su-*, *sv-*, např. *sumánās-*, av. *hu-*, např. *humanō*, obě t.v. s předchozím) a v keltských jazycích (stir. *so-*, např. *sochraide* „přátelství“, vedle novějšího *dag-*, srv. gal. *dago-* „dobrý?“, ir. *An Dea-Shaighdiúir Švejk*). Jinde se dochovala spíš jen stopově (ve slovanštině jen u několika málo lexémů, jako je č. *zdraví*, *zboží*, *štěstí*, *smrt*, *sličný*).

*c. Negativní předpona *dus-*. Opačnou hodnotu vyjadřuje záporné **dus-*, opět hojné v řečtině, dokonce i s vlastními jmény jako Δύσπαρις „neblahý Paris, Zloparis“, a v indoíránských jazycích (véd. *duṣ-*, *dur-*, av. *duš-*, např. véd. *durmánāḥ* „zlomyslný“), jinde opět jen stopově, v češtině jen v substantivu *déšť*, etymologicky **dus-djós* „zlé světlo, zlý den“, srv. kontrast k ř. εὐδία „dobrý den, dobré světlo“. Zachovalo se v shn. předponě *zur-* i v keltských jazycích (gal. *dus-*, stir. *do-*, jako v *domenma* „zoufalství, dosl. zlá mysl, cit“). Roli negativní částice v některých případech přebírá také záporka **n-*, jako v č. *netvor* či stangl. *unwiht* t.v. z *wiht* „tvor“, véd. *ábhva-* „nestvůrný“ < $*n\text{-}b^huh_2\text{-}o$-.

SPOJKY

- závisí na povaze PIE syntaxi
- spolehlivě doloženo:
  - *kwe „a“ (lat. *que*, ř. *te*, véd. *ca*, gót. *–uh*)
  - *we „nebo“ (lat. *vel*, ř. *he*:
- obě spíš na úrovni fráze

PIE SYNTAX

Today's morphology is yesterday's syntax.
T. Givón

- neexistence PIE textů větší problém než např. pro hláskosloví
- rekonstrukce syntagmat – struktur nesnadná
- typologické bádání o základních syntaktických strukturách (vzájemné pozici základních konstituentů) – J. Greenberg (1963), doplněno (upřesněno) dalším výzkumem
- lze uplatnit na PIE a rané IE jazyky
- není nic jako čistý typ
- převažující tendence

SOV > SVO

- základní parametr – vzájemná pozice objektu a predikátu
- rané IE jazyky (S)VO – časté, nikoli jediné (velmi časté v prozaickém sanskrtu či chetitštině, silné v řečtině i latině)
- Greenberg praví (a má recht

Table 8.1: *Word-order correlations*

VO (head-modifier)	OV (modifier-head)
Aux V	V Aux
V complement clause	complement clause V
Preposition N	N Postposition
N Genitive	Genitive N
N Adjective	Adjective N
N Relative Clause	Relative Clause N
Adjective Standard	Standard Adjective
Prefixing or mixed	Suffixing

1 yó jātá evá prathamó mánasvān
devó devā́n krátunā paryábhū-
ṣat;
yásya śúṣmād ródasī ábhyase-
tāṃ
nṛmṇásya mahnā́: sá, janāsa,
Índrah.

The chief wise god who as soon as born surpassed the gods in power, before whose vehemence the two worlds trembled by reason of the greatness of his valour: he, O men, is Indra.

WACKERNAGELŮV ZÁKON

- nepřízvučná slova se mohou vzdálit z příslušné syntaktické struktury a ocitají se za prvním přízvučným slovem věty (zájmena, partikule, ale také např. tvary slovesa „být“)
- dodnes silně v češtině
- vznikají tak mnohdy celé řetězce => potenciál k univerbizaci a vzniku nových spojek a adverbií

Např. chetitské *ma=u̯ar=an=za=šan* „ale=prý=ho=to=tu“, podobně homérské řecké ἐί περ γάρ τε καί „kdyby vskutku totiž i“, budou preferované proti jiným myslitelným pořadím prvků. V kelt. jazycích tento řetězec obsahuje jak větné partikule a konektory, tak i slovesná preverbia a zájmena, srv. stir. *nim de.r.saige* „neprobuď mne“, přesněji „ne-mne-vz-pro-buď“, případně už gal. **to=me=declai** (srv. McCone 2006◈),

TMEZE (TMESIS) A PŘEDLOŽKOVÁ REKCE

- z pohledu klasické řečtiny anomálie básnického slohu/dialektu
- „odetnutí“ slovesné předpony – z pohledu PIE naopak divné „srůstání“
- 1. předložky = předpony = adverbia
- 2. PIE neměla prefixy a slovesná kompozita
- následný vývoj
- adverbium ve sféře slovesa => preverbium (univerbizace)
- adverbium ve sféře substantiva => předložka (řídí pád)

vešel **do** domu či gót. *afnimada af imma*

redundanci, srv. av. Y 44.13*b* *kaϑā drujəm* | ***nīš*** *ahmaṯ*[abl.] ***ā nīš****.nāšāmā* „kterak by-
chom klamství **od** ná**s pryč od**ehnali“[137], kde by ve véd. nejspíš stačilo *****nir*** *asm****at***[abl.]
nākṣāma a snad v prajazyce i samotné **d^{h}rúĝ^{h}m nsm****éd*** [abl.] *ḥnéĥsome* (k tomu další av.

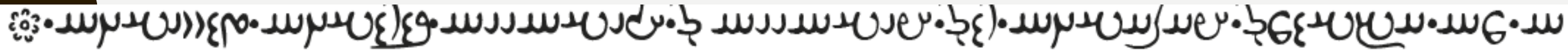

b. **ā** mā aēšᵊmō hazascā | rəmō [**ā**]**hišāiiā** dᵊrᵊšcā təuuišcā

≈*ō *me* h_1*óis*ʰ*mos séĝ*ʰ*os-k*ʷ*e sromós sesh*$_2$*oié d*ʰ*rĝ*ʰ*s-k*ʷ*e téwh*$_2$*-s-k*ʷ*e*

„mne hněv, moc, útlak svazuje, držení a násilí“

b. **ā** zī dᵊmānəm vīsəm vā | š́ōiϑrəm vā daxíiūm vā **ā.DĀT̰**

≈*ō *ĝ*ʰ*i dōm___om wík̂m we tk̂éitrom we dosjum we ō d*ʰ*éh*$_1$*et*

„totiž dům, osadu, či oblast nebo (celou) zemi by vydal“

ἐκ δ’ εὐνὰς **ἔβαλον**, κατὰ δὲ πρυμνήσι’ ἔδησαν:	„Vy- kotvy -hodili, při- lany -vázali.“
ἐκ δὲ καὶ αὐτοὶ **βαῖνον** ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης,	„Vy- sami -cházeli na břeh moře.“
ἐκ δ’ ἑκατόμβην **βῆσαν** ἑκηβόλῳ Ἀπόλλωνι:	„Vy- obětiny -nesli z-dáli-střelci A-ovi.“
ἐκ δὲ Χρυσηΐς νηὸς **βῆ** ποντοπόροιο.	„Z… také Ch. …lodi vyšla mořeplavné.

ABSOLUTNÍ PÁDY

- jednodušší syntax na úrovni vedlejších vět se kompenzovala větším bohatsvím možných využití nominalizovaných vedlejších vět
- v řadě jazyků absolutní pád – fráze substantiva obvykle s participiem (ale někdy jen adjektivem či atributem, a někdy i jen samostatného substantiva) ve smyslu (a původem obdobně) českému „za vlády Karla IV.“

Quis porro, praeter periculum horridi et ignoti maris,
Asia aut Africa aut Italia relicta *Germaniam peteret,*
informem terris, asperam caelo, tristem cultu, aspectuque,
nisi si patria sit?

„Nadto, kdo by, navíc k nebezpečí hrozného a neznámého moře,
když Asii či Afriku či Italii opustil (dosl. od opuštěné…), vyhledával Germánii,
příšernou zemi, drsnou co do podnebí, ohavnou na pobyt i na pohled,
pokud by nebyla jeho vlast?“

VEDLEJŠÍ VĚTY

- vztažné – obvykle před referentem (na začátku věty, vyhýbají se vnoření)
- obsahové – často prostřednictvím nominalizace „řekli Caesar jít..“
- důvodové – absolutní pády, předložkové fráze
- časové – absolutní pády, PTC

Větší jistota je ve věci vnořených (embedded) vedlejších vět. Ty se totiž nejspíš v pie. nevyskytovaly (např. chetiština jich dokládá minimum, srv. Garrett 1994◈) a namísto †*wih*$_1$*rós*, *h*$_2$*jós g*^{w}*eg*^{w}*óme*, *h*$_1$*ēd*^{s}*ti* „muž, jenž přišel, jí“ bylo by **wih*$_1$*rós h*$_1$*ēd*^{s}*ti h*$_2$*jós g*^{w}*eg*^{w}*óme* „muž jí, jenž přišel“ či **h*$_2$*jós wih*$_1$*rós g*^{w}*eg*^{w}*óme só h*$_1$*ēd*^{s}*ti* „jenž muž přišel, ten jí“, nebo konečně participiálně: **g*^{w}*eg*^{w}*omwṓs wih*$_1$*rós h*$_1$*ēd*^{s}*ti* „přišedší muž jí“. Zároveň tento příklad dokumentuje další rys pie. syntaxi: vztažné věty stály nikoli za větným členem, k němuž se vztahovaly, nýbrž před či za hlavní větou. Srv. (RV I:32.1) *Índrasya nu vīryà̀ni prá vocaṃ yā́ni cakāra prathamā̀ni*... „Indry nyní mužné-kousky proslovím, jež vykonal prvotní...“ namísto *Índrasya nu vīryà̀ni, yā́ni prathamā̀ni cakāra, prá vocaṃ*. V Gáthách, kde jsou vztažné vedlejší věty běžné, pro restriktivní věty (na rozdíl od apozice) platí, že je jen asi sedmina vět vnořená (West 2011:77◈).

Zřejmě právě proto mívá vztažné zájmeno z věty vedlejší k sobě ve větě hlavní zájmeno kata- či anaforické (tzv. **korelativum**), jako v ***hiiaṯ*** *uruuatəm cazdōŋhuuadəbiiō,* ***taṯ*** *nā, Mazdā, vīduuanōi vaocā* „jež pravidlo je pro moudré, to nám, abychom zvěděli, pověz!“ (Y 31.3b). (NB: Zde navíc odkazované („pravidlo“) je včleněno do věty vztažné a v hlavní větě zastoupeno anaforicky („to“), tedy zcela opačně k nejpřirozenějšímu překladu do

GAPPING

Σὸς δέ ἕκφυγε κῆρας ἀδελφεὸς ἠδ’ **!** ὑπάλυξεν
ἐν νηυσὶ γλαφυρῇσι· σάωσε **!** δὲ πότνια Ἥρη.

„Tvůj totiž osudu unikl bratr a vyhnul se **!mu**
v lodicích hlubokých. Spasila totiž **!jej** paní Héra.“

Zcela běžně se takto projevují také chetitština, italická větev (srv. faliské FODIE UINO PIPAFO CRA **!** CAREFO „dnes víno popiju, zítra **ho!** budu postrádat“), a védština, srv. RV X:34.2–3 *akṣásyāhám ekaparásya hetór ánuvratām ápa jāyām arodhaṃ dvéṣṭi śvaśrūr ápa jāyā́ ruṇaddhi* „já pro kostky jeden vrh navíc jsem svou věrnou ženu odpudil. Nenávidí (mne její) tchýně, zapuzuje (mne) žena.“. Další najdeme např. ve staroseverštině, srv. *Svafrlami átti þetta sverð ok* **!** *kallaði Tyrfing* „Svarflami získal tento meč a nazval **ho!** Tyrfing.“ (stnors. Sága o Hervaře, Kozák 2008:38). Moderní islandština podobné fráze připouští běžně, podobně také ruština, pro SAE tento jev ale typický není. Vynechání jednoho z členů kompozit dvandva[§58] je další případ gappingu, který bude patrně už prajazykový.